

Stråkar

Från pilbågen

Visste du att stråkens ursprung kan sökas hos pilbågen? Vissa så kallade primitiva folkgrupper använder fortfarande sådana enkla varianter. Den äldsta typen av stråke i Europa är från 700-talet och utvecklingen därifrån har varit långsam och sökande.

Hästtagel i 800 år

Först när fiolen utvecklas och förfinas, uppenbaras behovet av ett mer ändamålsenligt redskap. Fram till 1500-talet är stråkstängens böjd uppåt i en betydande båge, som håller taglet spänt hela tiden. Bruket av hästtagel är förresten känt sedan 1200-talet. Den utveckling som fiolen genomgår på 1500-talet inträffar för stråken först på 1700-talet.

Grodan

Successivt blir stängens allt flackare och när stängens vid slutet av 1600-talet är rak, behövs en anordning, som kan spänna taglet. Beteckningen frosch (ty. groda) uppkommer först på 1700-talet, beroende på deras likheter.

En stegvis förfining i dimension ger en stråke med smalare "hals" och större lätthet och elegans. Stora violinister som Tartini (1692–1770) och Viotti (1753–1824) bidrar i hög grad till stråkens vidare utveckling. Genom t.ex. Tartinis violinkonserter, triosonater och solosonater krävs en större dynamik och böjlighet av stängens. Detta sker genom att:

- använda bättre trä
- minska froschens och stråkhuvudets höjd och
- genom att ge stråken en lätt konkav böjning.

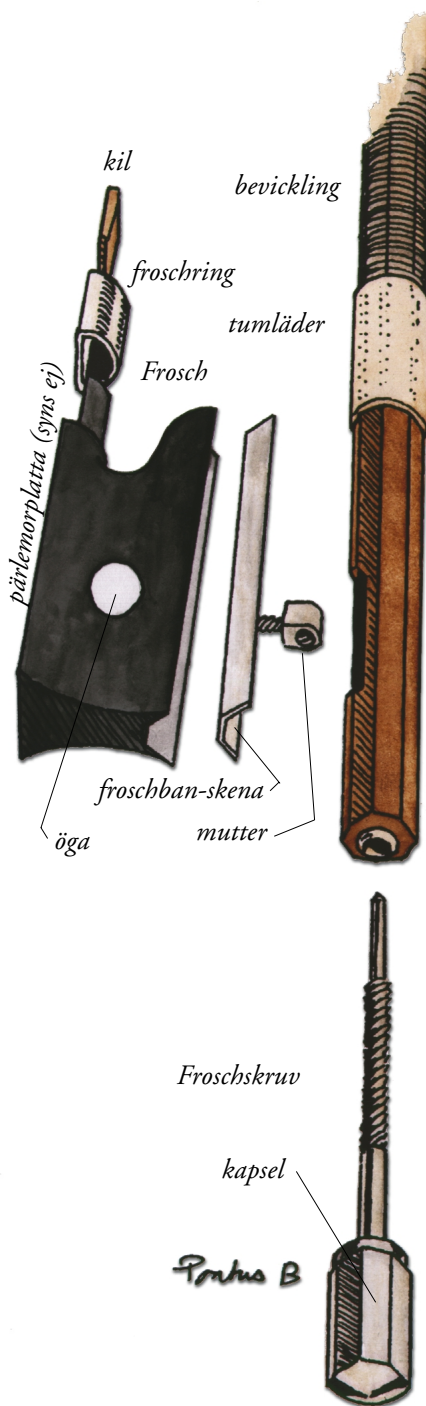
Tourte – en urmakare

Mot sekelskiftet 1800 lyckas Tourte – både vad gäller form och funktion – föra upp stråken till en höjd som därefter inte överskridits. Förebilden för dagens stråkar är alltså den gamle mästaren Francois Tourte från Paris (1745–1835).

Ursprungligen arbetar han som urmakare, men sedermera övergår han till sin fars och äldre brors yrke. Han utvecklar stråken till den form och funktion som ännu idag är helt dominerande. Tre viktiga aspekter är:

- viktfordelning och proportioner
- metoden för basning (böjning av raksågat ämne)
- metodiskt precisionsarbete.

Tourte blir därför kallad "stråkens Stradivarius". I sökandet efter det ideala träet provar Tourte allt han kommer åt. Brasilianska sockerfat kommer också i hans väg, tillverkade av fernambukträ från provinsen Pernambuco.

Då enastående resultat visar sig när han använder fernambuk, blir detta den helt dominerande råvaran. Träslag som blåträ, användes dessförinnan. Både det och fernambuk användes vid den tiden för färgframställning till bläck. Tidigare användes också järnträ, ormrä och bulletrieträ till stråkar.

Pernambuco i Brasilien

Fernambukstråkar under tillverkning.

Bättre stråkar tillverkas av fernambuk och de enklare oftast av massarandubaträ – brasilträ – och de allra enklaste även av bok (bas-stråkar). Froschen tillverkas i ebenholts av tätaste och porfattigaste typ, från Madagaskar och Mauritius.

Då virkespriserna på fernambuk har skjutit i höjden, följer att stråktillverkare inte kasserar i samma omfattning som tidigare. Läggs mallarna lite snett på virket så kanske den mindre samvetsgranne stråkmakaren kan få 13 stråkar på dussinet! Här finns många frestelser som kan resultera i skeva eller brutna stråkar. Allmänt kan sägas att en tung och tätvuxen brazilstråke är bättre än en lättare i fernambuk.

Vikt

Normalvikten för en violinstråke ligger idag runt 58 gram, för cello 76–78 gram. Stråkens balans är en viktig faktor. Den kan mätas fram genom att man (med slappt tagel) finner den punkt på ryggen där stråken balanserar. Räknat från tummens position är avståndet på en fiolstråke ca 18–19 cm och för cello 16,5–17,5 cm.

Med åren kan din stråke bli skev på grund av t.ex. felaktig tagling eller vresigheter i träet. Är stråken uttagen fiberrätt ur träet går det nästan alltid att rikta om den. Det görs över öppen låga genom omväxlande uppvärmning och böjning.

Tagel

Omtagling sker bäst med oblekt hingsttagel som är både kraftigare, längre och mer elastiskt än mårtagel. Ca fem gram går åt till en fiolstråke. Denna uppgift lämnar du till en fackman, då det krävs ett par hundra omtaglingar för att uppnå ett gott handlag.

Stråkarnas ytbehandling varierar från lackning till ingnidning med olika oljor. Ytskyddet är viktigt för att hindra fuktinträning – som i olyckliga fall kan leda till bruten spets – och nedsmutsning av träet. Rengöring är av största betydelse och jag tror att du alltid torkar av gammalt harts från din stråke.